

Anja Štefan
Cerknica

POVEZAVE MED KNJIGAMI IN PRIPOVEDOVALSKIM FESTIVALOM PRAVLJICE DANES

V folklornem pripovedovanju je bilo samoumevno, da so pripovedovalci zgodbe zajemali iz predhodnega pripovedovanja drugih ljudi. Danes so skoraj nujno uvodno dejanje zavestno gojenega pripovedovanja knjige. Prispevek osvetljuje raznovrstnost povezav med knjigo in pripovedovanjem, kot se kažejo v kontekstu pripovedovalskega festivala Pravlji-ce danes, ki poteka v Ljubljani že 13 let zapored in predstavlja enega osrednjih slovenskih pripovedovalskih dogodkov.

In folklore narrative it went without saying that narrators were drawing on past stories of other people. Nowadays books are an almost indispensable introductory act of a cultivated narration. The article highlights the diversity of links between book and narrative, as reflected in the context of the narrative festival *Fairy-tales today*, which has been taking place in Ljubljana for 13 years in a row, thus representing one of the main Slovene narrative events.

V folklornem pripovedovanju je bilo samoumevno, da so pripovedovalci zgodbe zajemali iz predhodnega pripovedovanja drugih ljudi. Danes te samoumevnosti ni več. Tu in tam sicer lahko imamo srečo, da prisluhnemo zgodbi, ki je vso pot do nas pripotovala zgolj kot govorjena beseda, vendar današnji pripovedovalci zgodbe večinoma zajemamo iz knjig. Knjige so torej skoraj nujno uvodno dejanje današnjega zavestno gojenega pripovedovanja.

Poglejmo, kako se nam mostovi med knjigo in pripovedovanjem kažejo v kontekstu pripovedovalskega festivala Pravlji-ce danes. Festival poteka v Cankarjevem domu in Slovenskem etnografskem muzeju že 13 let zapored in predstavlja enega osrednjih slovenskih pripovedovalskih dogodkov. Združuje pripovedovalske nastope za otroke in odrasle, ponuja izobraževalne vsebine, že nekaj let pa tudi priložnosti, da se v pripovedovanju pred javnostjo preizkusi kdor koli. Vsebinsko se že od samega začetka osredotoča na ljudske pripovedi in s tem prispeva k opaženosti pripovednega izročila v našem kulturnem prostoru. Ko torej v naslovu omenjam povezave med pripovedovalskim festivalom in knjigami, imam v mislih predvsem

knjižne objave ljudskih pripovedi.¹ Festival poslušalcem omogoča prisluhniti izbrani prosto govoreni besedi, hkrati pa pomembno vpliva na izoblikovanje novih pripovedovalcev in njihovo rast.

V Sloveniji je profesionalnih pripovedovalcev malo, zato festival že od samih začetkov snujemo tako, da k sodelovanju vabimo ljudi različnih profilov, za katere mislimo, da znajo nagovoriti oz. da bi jim bilo zanimivo prisluhniti. Ogledujemo za posamezniki, ki so fabulativno spretni, močni v svoji prezenci, sočni v izražanju, naklonjeni ljudskim pripovedim in opazni na svojem ustvarjalnem, raziskovalnem ali kakem drugem področju, ki bo njihovemu interpretiranju dalo poseben pečat. Seveda ni nujno, da posamezni govorci združujejo vse te kvalitete. Ko privolijo na sodelovanje, se z njimi pogovorimo glede izbora zgodb. Poznavalcem izbor popolnoma prepustimo, tistim, ki so željni pomoči, pa priporočimo dobre knjižne izbore ljudskih pripovedi ali jim glede na njihove želje celo pripravimo ožji izbor gradiva, ki bi jih utegnilo pritegniti. Ne morem, da ne bi tudi na tem mestu omenila neizmerne prispevke Kristine Brenkove, ki nam je z zbirko *Zlata ptica* ter s svojimi izbori *Pastirica Drobtinica*, *Mamka Bršljanka*, *Lonček*, *kuhaj*, *Zlata skledica* in *Pravljice* zapustila trajno bogastvo, iz katerega lahko zajemamo še in še. Seveda pa je njeno zakladnico pomembno bogatiti z novim, zato se veselim ponovne oživitve zbirke *Zlata ptica*.

Delo na področju objavljanja ljudskih pripovedi, pripovedovanja, poučevanja pripovedovanja in pripravljanja festivalskih dogodkov mi kaže, da izbor pripovedi pomembno vpliva na uspešnost nastopa. Pomembno je, kaj zgodba prinaša po vsebinski plati, hkrati pa je pripovedovalcem v veliko pomoč, če je ubeseditvev, v kateri zgodbo najdejo, živa in sočna. To marsikomu pomaga ohraniti živost tudi v lastni govorni uresničitvi pred publiko. Oživiti zelo »papirnato« objavo ljudske pripovedi je veliko težje kot v lastne besede prenesti nekaj, kar še diši po govoreni besedi. Poglejmo si dve ubeseditvi istega motiva in opazujmo, kako nas pritegneta.

Ker je bilo vse temno in tiho, rahlo odpre vrata in stopi naravnost k ognjišču, da zaneti ogenj. Ko se približa, zagleda kakor dva tleča oglja in začne hitro pihati vanju. Pa so bile le mačje oči. Mačka jezno skoči na noge in ga opraska. Hudo ga je zabolelo in nehote je vzdignil oči proti dimniku. Prav ta trenutek pa spusti petelin navzdol kokošjak, ki mu oblata oči. Zato pohiti razbojnik k čebriču, da bi se obrisal, pa ga ose, ki so se bile skrile počivat med gube brisače, jezno napadejo in opikajo. Odskoči od brisače k mizi in stopi psu na rep. Pes – ne bodi len – ga hitro popade za nogo in ga okolje. Prestrašen se vrže k vratom, pa se zaleti v osla, ki ga tako krepko brčne, da pade volu na glavo. Vol, razsrjen, ga kar z rogmi vrže skozi vrata. Tako obleži nesrečni razbojnik ves pobit pred hišo.²

In ta je vzel vrečo na rame in je šel in je prišel na Karkoš.

»O, dobro. Da sem le tu,« je rekel. »Najprej skuham kavo. Pogledam, če je kje kaj ognja. Pogledam, kako je narejeno ognjišče.«

In je najprej pogledal gor pod dimnik, če je odprt, da bo lahko vleklo. Ja, ko je gor pogledal, kaj se mu ni – pluf! – ravno v oči posral petelin!

»Orka, zidarji so gor! Malta pada! Malta pada! Dobro, dobro, čakaj, pogledam v pepel, če je kaj ognja. Potem hitro naredim.«

¹ Seveda nekateri pripovedovalci zgodbe zajemajo tudi iz revij, arhivskih rokopisov in ustnega izročila.

² Beneška pravljica *Boter petelin in njegova zgodba*, zapisal Ivan Trinko – Zamejski. V: *Slovenske narodne pravljice*, izbral in uredil Alojzij Bolhar, Ljubljana: MK, 1989, 124.

Tam notri, v pepelu, je bila pa mačka. Ko jo je pogrebel po hrbtu, je skočila pokonci – ves tisti pepel se je stresel po njem, da ni mogel niti gledati!

»Pa kaj je tu za en hudič, tu v tem Karkošu nocoj?!« je rekel. »Dobro, dobro, samo oči si umijem – potem bom hitro videl, kaj je to!«

Gre k vedru, tam so bile pa race. So ga vsega zmočile, so – flo, flo, flo, flo – naredile s perutmi, ves je bil moker.

»Dobro, zdaj pa že vidim, da je tu nocoj sam hudič! Poglej, kakšen sem! Čakaj, čakaj, samo da se obrišem.«

Je šel za vrata, vzel brisačo, da bi se obrisal – tam je bila pa koza. Ga je tako butnila, da ga je vrglo po tleh in se je komaj pobral tisti tat. Tako je bil hud, da je tekel v hlev –

»Zdaj grem po vile,« je rekel, »da nataknem tistega, ki je v hiši. Ga moram nesti ven, ne bo on mene!«

Hja, tam ga je pa krava čakala! Ga je nataknila na roge, ga nesla po hosti in ga vrgla v prepad.³

Po opravljenem izboru pripovedovalci zgodbo vsak po svoje pripravijo in se z njo udomačijo, tako da jo lahko na nastopu prosto povedo. Zgodbe večinoma ubesedijo po svoje (ne učijo se jih na pamet), kar je lastnost vsakega zrelega pripovedovanja. Več govorjenja na pamet se pojavlja le na festivalskem dogodku Pripovedovalska tribuna, kar je razumljivo: mnogi udeleženci se kot govorci v tovrstnem položaju izpostavljajo prvič. Na pamet naučeno besedilo jim daje občutek varnosti, hkrati pa njim in njihovemu stiku z ljudmi pogosto odvzame sprotno odzivnost.

V predhodnih pripravah pripovedovalcem nakažemo, da zgodbo lahko vpeljejo z nekaj uvodnimi stavki. Ti uvodi so potem (tako kot celotna izvajanja) zelo različni: včasih jih takorekoč ni in pripovedovalec kar takoj skoči v pravljico; včasih uvod izrabi zato, da poslušalce pozdravi in se jim predstavi; včasih nakaže, zakaj mu je zgodba všeč, zakaj jo je izbral, kako jo povezuje s svojim življenjem ali z določeno družbeno situacijo; včasih pove, v kateri knjigi jo je našel, morda knjigo priporoči, morda v zvezi z njo pove kakšno zanimivost. Doslej smo na festivalu srečevali zelo različne navezave na knjige, naj omenim samo nekatere: najljubša knjiga pripovedovalčevega otroštva; bral mu jo je oče, ko je bil še otrok; v študentskih letih jo je bral in se s prijatelji umetniki pogovarjal o njej; napisal jo je njen dedek – ljudske pripovedi je zbral in jih s spremno besedo izdal v tej knjigi; knjiga prinaša zgodbe iz njenih krajev, zapisane tako, kot se je govorilo po starem, povedal pa jih je ta in ta; knjiga, pomembna za njegov narod in evropsko književnost, res čudovita, toplo jo priporoča; knjiga prinaša pravljice s celega sveta, ob katerih se tudi poje; pogledjmo, kako sem to pravljico narisala (in ilustratorica odpre knjigo) itd. Nekatere omembe knjig so mimobežne, nekatere opaznejše, daljše, nekateri pripovedovalci imajo knjige s seboj in jih pokažejo.

Izpostavljanje knjig s kvalitetnim gradivom pa ni prepuščeno le iniciativi posameznega pripovedovalca – pojavlja se tudi v sami zasnovi nekaterih festivalskih dogodkov. Tako smo rezijanske živalske pravljice, ki jih je Milko Matičetov zbral v knjigi *Zverinice iz Rezije*, dvakrat predstavili na istoimenskem pripovedovalskem dogodku za otroke (na knjigo je vredno opozarjati tako zaradi njene motivne raznolikosti kot zaradi iskrivosti ubesedovanja). Ob dvajsetletnici zbirke Glasovi smo pripravili pripovedovalski dogodek z istim naslovom, na katerem je pripovedovalo

³ Pripovedovanje beneške pravljicarke Ilde Chiabudini je posnela Rafaela Iussa, priredila pa Anja Štefan. V: Anja Štefan: *Za devetimi gorami, Slovenske pravljice*, Ljubljana: MK, 2011.

osem zbiralcev, ki so izročilo pripeljali do knjižnih objav. Želeli smo torej opozoriti na posamezne knjige, celotno zbirko in na področje dela, ki je za ohranjanje pripovednega izročila bistveno, tj. zapisovanje. Tiho se je zraven primaknila tudi želja, navdušiti zanj koga od poslušalcev in tako pripomoči k novim izdajam in ohranjanju ljudskega pripovedništva. Dogodek je spremljala razstava vseh knjig, ki so doslej izšle v zbirki Glasovi. Na prihodnjem festivalu bomo z dogodki pod naslovom Za devetimi gorami opozorili na istoimensko novo knjigo slovenskih pripovedi, ki je delo avtorice tega prispevka. Z razstavo vseh dosedanjih knjig iz zbirke Zlata ptica želimo opozoriti na pomembnost in kvaliteto te zbirke. Povezava med knjigo in pripovedovanjem je bila posebej izpostavljena na 1. in 2. pripovedovalskem simpoziju slovenskih knjižničarjev. Na prvem je o njej predavala dr. Marjana Kobe: v prispevku Pogledi nekdanje pripovedovalke je spregovorila o knjižničarjevem poslanstvu, da s pripovedovanjem otroke pripelje do knjige.

Naj za konec nakažem še povezavo med našim festivalom in knjigami v obratno smer. Dogodki, na katerih pripovedujejo slovenski folklorni pripovedovalci, in dogodki, na katerih pripovedujejo ljudje, ki so se v Slovenijo priselili od drugod in jih prosimo, da nam povedo zgodbo iz svoje prve domovine, včasih postrežejo z zgodbami, ki so se do danes prenašale le ustno. Nekatere so tako duhovite in dobro izpeljane, da jih je vredno posredovati naprej. V tem primeru jih s pripovedovalčevim dovoljenjem pripravim za objavo v *Cicibanu* in morda nato uvrstim v knjižne izbore. Tako pripovedovalski festival prispeva tudi k nastajanju novega knjižnega gradiva.